
TÜRKİYE-AZERBAYCAN: SAVUNMA İŞ BİRLİĞİNDEN ASKERİ İTTİFAKA

01.11.2017

AA (1 Kasım 2017)

Dr. Can Kasapoğlu

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki kardeşlik bağları Güney Kafkasya stratejik dengesini değiştirecek bir askeri ittifak haline gelmiş durumda.

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ilişkilerin katı realist bir bakış açısıyla ve reelpolitik ile açıklanması mümkün değil. Türk Dışişlerinin geleneksel olarak itidalli ve soğukkanlı diplomatik retoriği ile dahi Bakü ile Ankara arasındaki ilişkiler "bir millet-iki devlet" anlayışı çerçevesinde ifade ediliyor ve her iki ülke yönetimleri en üst düzeyde kardeşlik bağlarını vurguluyor.

Son on yılda, söz konusu kardeşlik bağları Güney Kafkasya stratejik dengesini değiştirecek bir askeri ittifak haline gelmiş durumda. Ulaşılan bu yüksek düzey, Azerbaycan Silahlı Kuvvetlerinin son dönemde gösterdiği muharip başarılar ve Türkiye savunma sanayiinin atılımları ile birlikte değerlendirildiğinde, yeni bir bölgesel gerçekliği yansıtıyor.

Stratejik Ortaklık ve Karşılıklı Yardım Anlaşması

Türkiye ve Azerbaycan arasındaki savunma ilişkileri iki temel hukuki çerçeveye dayanmakta. Bunlardan ilki, 1990larda yapılan düzenlemeler ile Azerbaycanlı askeri personelin Türkiyede eğitim almasını da sağlayan iş birliği. İkinci ve daha önemli çerçeve ise 2010 yılında imzalanan Stratejik Ortaklık ve Karşılıklı Yardım Anlaşması ile teşkil edildi. Söz konusu uluslararası hukuki zeminin Türkiye-Azerbaycan ilişkilerini ikili askeri ittifak düzeyine yükselttiği söylenebilir. Zira, ilgili anlaşmanın ikinci maddesi, Birleşmiş Milletler Şartının meşru müdafaa hakkını düzenlediği 51. maddesine de atıfta bulunarak, taraflardan (Türkiye ve Azerbaycan) birinin üçüncü ülke ya da ülkeler tarafından saldırıya maruz kalması halinde ortak bir güvenlik ve savunma perspektifi oluşturulacağını belirtiyor.

Teknik olarak bu madde askeri ittifakların temel hukuki şartı olan -tıpkı NATO kurucu antlaşmasının ünlü 5. maddesi gibi- bir "casus foederis" yani hangi koşullar altında bir ittifakın yükümlülüklerinin savunma yetenekleri de kullanılarak harekete geçirileceğine ilişkin rehber niteliği taşıyor. Ayrıca, bahse konu anlaşmanın aynı maddesi, müttefiklerden birine saldırı durumunda yapılacak askeri yardımın biçimini ve kapsamını ayrıca belirlemek üzere ucu-açık bırakmakta. Bu yönüyle bir anlamda stratejik belirsizliğe dayalı caydırıcılık da teşkil edilmiş oluyor.

Stratejik Ortaklık ve Karşılıklı Yardım Anlaşmasının Azerbaycan-Türkiye ilişkileri açısından kritik

önem taşıyan bir diğer düzenlemesi de 7. madde kapsamında ifade edilmiştir. İlgili madde, her iki ülkenin silahlı kuvvetleri arasında komuta kontrol ve kuvvet yapısı koordinasyonu öngörmekte. Böyle bir koordinasyonun sağlanmasına ilişkin planlama, teorik olarak, stratejik seviyede müşterek hareket icrasının da önünü açıyor. Nitekim, son yıllarda profilleri yükselerek devam eden Türkiye-Azerbaycan askeri tatbikatları, müşterek hareket kapasitesinin taktik ve operasyonel seviyelerde kazanıldığını, stratejik seviyeye ulaşma konusunda da oldukça iyimser bir tablo ile karşı karşıya olduğumuzu gösterdi.

İkili tatbikatlar

Yukarıda belirtilen askeri etkinlikler arasında, son yıllarda düzenlenen Tur-Az Kartalı ve Tur-Az Şahini hava kuvvetleri tatbikatları göze çarpıyor. Azerbaycan Hava Kuvvetlerine bağlı Mig-29 ve Su-25 gibi uçaklar ile Türk Hava Kuvvetlerinin F-16larının ve diğer platformlarının birlikte uçtukları bu etkileyici tatbikatlar, her iki ülkenin savunma kapasitelerinin geliştirilmesi açısından çok kritik. Basına yansıyan haberler, tatbikatların hava-hava ve hava-kara görevlerini içeren kapsamlı senaryolar ile gerçekleştirildiğini gösteriyor.

Azerbaycan ile Türkiye arasında önemli bir tatbikat da Mayıs 2017de gerçekleştirildi. Söz konusu faaliyet, katılan kuvvetlerin profilleri nedeniyle dikkat çekici. Mekanize piyade, zırhlı birlikler, topçu unsurları ve kara havacılık birlikleri ile bu birliklerin manevra kabiliyetlerini destekleyen hava savunma platformlarının tatbikata katıldığı biliniyor. Açıkçası, sözü edilen kompozisyon, Azerbaycan Silahlı Kuvvetlerinin Nisan 2016 çatışmalarındaki muharebe düzenini ve müşterek birlik hareketi konseptini fazlasıyla anımsatır nitelikte.

Hatırlanacağı gibi, Azerbaycan kuvvetleri ilk defa Nisan 2016 çatışmalarında işgal altında bulunan topraklarına ilişkin askeri kuvvet kullanarak inkar edilemez bir başarı elde etmişti. Nisan 2016 muharebeleri sonucunda coğrafi olarak Bakünün toprak kazanımı oldukça sınırlı olsa da, hem askeri seçeneğin retorikle sınırlı olmadığı anlaşılmalı oldu hem de Azerbaycan Silahlı Kuvvetlerinin yüksek petrol gelirlerine dayanan pahalı oyuncaklara sahip ordu anlayışının çok ötesinde, üst düzey koordinasyon, etkin komuta-kontrol ve yüksek birlik disiplini içinde savaşabilen bir askeri aktör olduğu görüldü. Ayrıca, Nisan 2016 çatışmaları süresince Ankaranın tavizsiz olarak Bakünün yanında yer alması ve Türkiye kamuoyunun çok büyük bölümünün de Azerbaycan Silahlı Kuvvetlerine destek vermesi, 2010 Stratejik İşbirliği Anlaşmasının pratikteki karşılığının da altını çizmiş oldu.

Türkiye-Azerbaycan askeri ittifakını destekleyen bir diğer unsur da Türk Savunma Sanayisi'nin iddialı Azerbaycan portföyü. Bu kapsamda göze çarpan unsurlardan belki de en önemlisi Türkiyenin milli çok namlulu roketatar (ÇNRA) sistemlerini Azerbaycana ihraç etmesi. Hem 122 mm Sakarya hem de yakın zamanda teslim edilen 300 mm Kasırga sistemleri, Azerbaycan Silahlı Kuvvetlerine kritik ateş desteği yetenekleri kazandırılması anlamına geliyor. Nisan 2016 çatışmalarında Azerbaycanın ÇNRA unsurlarını insansız hava araçları ile entegre biçimde kullanarak önemli bir taktik avantaj sağladığı gözlemlenmişti. Bu nedenle, birçok alanda olduğu gibi ÇNRA segmentinde de ikili iş birliği ciddi bir askeri kıymet taşıyor.

Özellikle Fırat Kalkanı Harekatından elde edilen dersler ile Roketsanın ÇNRA sistemleri alanında önemli atılımlarını sürdüreceğini söylemek mümkün. Bu yükselen kapasite, Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri açısından da kritik bir kaynak oluşturuyor.

3. Ordu ve Nahçıvan

Son olarak, Türk Kara Kuvvetlerine bağlı 3. Ordunun Nahçıvandaki Azerbaycan elit birliklerini destekleme faaliyetlerinden söz edilmesi gerekiyor. Askeri bilimler sahasındaki birçok uluslararası çalışma, Azerbaycan Silahlı Kuvvetlerinin muharip düzeyi en yüksek birliğinin Nahçıvanda bulunan - daha önce 5. Kolordu olarak adlandırılan - ve müşterek hareket icra etmek üzere dizayn edilmiş özel ordu güçleri (Naxçıvan Əlahiddə Ümumqoşun Ordusu) olduğunu ifade ediyor. Nahçıvandaki birlikler Azerbaycan savunma planlamasında kritik bir fonksiyona da sahip. Zira, herhangi bir çatışma durumunda Ermenistan kuvvetlerini iki cepheli bir savaşa zorlayabilecek ve cephe gerisini baskı altında tutacak durumdalar. Bu da, askeri olarak, işgal altındaki Azerbaycan topraklarında ve temas hattında bulunan Ermeni unsurları destekleyecek gerekli ikmal hattının ve ihtiyat kuvvetlerinin aksaması anlamına gelecektir.

Dolayısıyla Bakü açısından Nahçıvanda konuşlu kuvvetlerin hayati bir önemi var. İşte bu bölgede söz konusu Azerbaycan birliklerinin eğitimi, lojistik desteği ve diğer kritik ihtiyaçlarının karşılanmasında ise Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlı 3. Ordu yaşamsal bir görev yapmakta. Ayrıca, son olarak Haziran 2017de yaklaşık 5 bin personelin katılımıyla gerçekleştirilen Türkiye-Azerbaycan ortak Nahçıvan tatbikatı da hem siyasi mesaj verme kapasitesi hem de müşterek hareket yeteneklerinin yükseltilmesi açısından çok yararlı oldu.

Cephe gerisini savunmak

Tüm gelişmelere karşın Azerbaycan Silahlı Kuvvetlerinin dikkat etmesi gereken bir handikapı var. Rusya Federasyonunun son dönemde Ermenistana SS-26 İskender taktik balistik füzeleri satışı ile Erivan, Azerbaycan kritik ulusal altyapısını ve cephe gerisini vurma kapasitesine kavuştu. Bu noktada kritik ulusal altyapıdan anlamamız gereken birinci husus da Hazar kıyısındaki hidrokarbon tesisleri. Üstelik, Ermenistan kaynaklarının da belirttiği üzere, daha önce bu tip harp oyunlarının ve senaryoların çalışıldığı da biliniyor. Dahası, SS-26 İskender taktik balistik füzeleri, teknik nitelikleri dolayısıyla füze savunma sistemlerine karşı oldukça zorlayıcı.

Dolayısıyla Azerbaycanın envanterinde S-300 PMU-2 hava ve füze savunma sistemlerinin SS-26lara karşı -Ermenistanın elinde bulunanlar SS-26nın export versiyonu da olsa- ne ölçüde etkin bir çözüm olacağı tartışmalı. Bu nedenle Bakünün, son yıllardaki askeri atılımlarına ek olarak, önümüzdeki dönemde stratejik silah sistemleri alanında yeni ilerlemeler yapması gerektiği söylenebilir. Azerbaycan için bir diğer düşündürücü husus ise son dönemde Moskova ile Erivan arasında atılan adımların sonucunda Rusya ve Ermenistanın ortak bir hava savunma şemsiyesi geliştirmiş olması.

Yine de, Azerbaycan Silahlı Kuvvetlerinin katettiği mesafe azımsanacak gibi değil. Savunma ekonomisi hidrokarbon gelirlerine dayanan birçok ülkenin aksine, Aliyev yönetimi son derece dengeli ve etkin bir askeri envanter oluşturmayı başardı. Daha da önemlisi, bir yandan savunma alanındaki tedarikçi ülkeleri çeşitlendirirken, diğer yandan da Ankara ve Türk Silahlı Kuvvetleri ile olan iş birliğini somut ve sonuç alıcı bir zemine oturtmayı başardı. Belirtilen tüm yönleriyle, Azerbaycan savunma modernizasyonu Güney Kafkasyada inkar edilemez bir belirleyen düzeyine gelmiştir.

Türkiye-Azerbaycan askeri ittifakına gelince, açıkçası iyimser olmak için birçok neden var. Güvenlik, savunma ve askeri bilimler alanındaki tüm teknik parametreler ve stratejik mülahazaların ötesinde, iki ülke ilişkilerinin en önemli itici gücünü ise ortak milli kimlik algısı oluşturuyor. Bu önemli, çünkü müşterek hareket ve ortak savunma planlamasında kültürel

faktörlerin kritik rol oynadığı literatürde geniş kabul görüyor. Ayrıca, ikili tatbikatların yüksek profilde hız kesmeden sürmesi de her iki ülkenin silahlı kuvvetleri arasında giderek artan bir uyum oluşturulduğunu gösteriyor. Dolayısıyla, iki devlet bir millet perspektifi, kendisine somut bir askeri gerçeklik oluşturmuş görünüyor.

[Dr. Can Kasapoğlu İstanbul merkezli bir düşünce kuruluşu olan Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezinde (EDAM) savunma analistidir]

Kaynak/Source: